

Βλάσης Βλασίδης

Οργάνωση και δράση των Βουλγάρων κομιτατζήδων στον Βάλτο των Γιαννιτσών

Η περίοδος του Μακεδονικού Αγώνα, της ένοπλης φάσης του ελληνοβουλγαρικού ανταγωνισμού στη Μακεδονία, συγκέντρωσε και συγκεντρώνει ακόμη και σήμερα την προσοχή μεγάλου μέρους Ελλήνων ιστορικών, αφού κατέδειξε την ελληνική αποφασιστικότητα για διεκδίκηση της Μακεδονίας και προετοίμασε την απελευθέρωσή της το 1912 - 1913. Ειδικά για τη δράση των Ελλήνων έχει γραφεί πλήθος μελετών με αποτέλεσμα να γνωρίζουμε σε ικανοποιητικό βαθμό την προσπάθεια των Ελλήνων για επικράτηση. Αντίθετα, την ελληνική ιστοριογραφία δεν έχει απασχολήσει επαρκώς ο αντίστοιχος αγώνας των Βουλγάρων. Ειδικά για τη δράση των Βουλγάρων στην περιοχή του Βάλτου των Γιαννιτσών παρατηρείται το ίδιο κενή και στη βουλγαρική και στη διεθνή ιστοριογραφία. Η μελέτη αυτή αποσκοπεί να αποτελέσει μια πρώτη καταγραφή και αποτίμηση της παρουσίας, της οργάνωσης και της δράσης των βουλγαρικών σωμάτων μέσα και γύρω από τη λίμνη των Γιαννιτσών. Το υλικό για τη συγγραφή της μελέτης έχει προέλθει από έρευνα των σχετικών φακέλων των κρατικών αρχείων της Ελλάδας και της Βουλγαρίας

Αποστόλ Πετκόφ

καθώς και άλλων αδημοσίευστων και δημοσιευμένων πηγών.

Η λίμνη των Γιαννιτσών ήταν μια περιοχή στρατηγικής σημασίας, για όποιον ήθελε να αντισταθεί με ασφάλεια στην οθωμανική εξουσία στη Μακεδονία των αρχών του 20ου αι. Στη μέση του μακεδονικού κάμπου περιβάλλονταν από αρκετά χωριά, ήταν κοντά στη Θεσσαλονίκη, στην Έδεσσα, τη Νάουσα, τη Βέροια, τα Γιαννιτσά και τη Γουμένισσα, έλεγχε τη σιδηροδρομική γραμμή προς το Μοναστήρι καθώς και τους οδικούς άξονες προς τη Βέροια και την Έδεσσα. Η πυκνή βλάστηση και το χαμηλό βάθος του νερού πρόσφεραν κρησφύγετο στους παρανόμους και στους ενόπλους καθώς δεν ήταν εύκολο για τον τουρκικό στρατό να καταδιώκει τα βουλγαρικά σώματα σε τέτοιες συνθήκες:

Οι πρώτοι που ανακάλυψαν αυτές τις δυνατότητες της λίμνης ήταν κάποιοι ληστές, που εξορμούσαν από τα καλύβια της λίμνης τη νύχτα και τρομοκρατούσαν τους δραγάτες και τους βοσκούς. Όμως με την αυγή του 20ου αι., οι ληστές εκδιώχθηκαν από τη λίμνη από τους Βουλγάρους κομιτατζήδες της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ) υπό την διοίκηση του Αποστόλ Πετκόφ.

Η ΕΜΕΟ ιδρύθηκε το 1893 στη Θεσσαλονίκη από νεαρούς Βουλγάρους που κατάγονταν από τη Μακεδονία με σκοπό να επιτύχει αρχικά την πλήρη πολιτική αυτονομία της Μακεδονίας και της Θράκης και μακροπρόθεσμα την ένωση με τη Βουλγαρία. Εκμεταλλευόμενη την ολιγωρία του Ελληνισμού, μετά την ήττα στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, κατόρθωσε ν' αποκτήσει ερείσματα σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Μακεδονίας προτάσσοντας σοσιαλιστικές ιδέες και κηρύγματα συναδέλφωσης και άλλοτε σπάθα και μάχαιρα. Οργάνωσε και καθοδήγησε την - αποτυχημένη - εξέγερση του Ίλιντεν στη Μακεδονία. Αν και μετά την εξέγερση έχασε μεγάλο μέρος της δυναμικότητάς της, η ΕΜΕΟ αποτέλεσε τον ανεπίσημο εκφραστή των βουλγαρικών εθνικών επιδιώξεων για τη Μακεδονία μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.¹

Η σφραγίδα του Αποστόλ Πετκόφ

¹ Για την ΕΜΕΟ βλ. πρόχειρα Duncan Perry, *The Politics of Terror. The Macedonian Revolutionary Movements, 1893 - 1903* (Λονδίνο, 1988), Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897 - 1913* (Θεσσαλονίκη, 1966), Stefan Troebst, *Mussolini, Makedonien und die Mächte*

Ο Αποστόλ Πετκόφ αποτελεί μια θρυλική μορφή Βουλγάρου βοεβόδα. Γεννήθηκε το 1870 στη Γουμένισσα. Καταγόταν από οικογένεια με ανταρτική παράδοση, καθώς και ο ίδιος και ο μεγαλύτερος αδελφός του ήταν στις αρχές της δεκαετίας του 1890 χαϊντούκοι, ενώ ο μικρότερος αδελφός του και ο αδελφός της μητέρας του, έγιναν αντάρτες. Ανήκει στα πρώτα μέλη της ΕΜΕΟ και στους προσωπικούς φίλους του ηγέτη της Γκότσε Ντέλτσεφ, τους επονομαζόμενους «πουλιά του δάσους».² Από το 1897 μέχρι το θάνατό του, το 1911 κατείχε το αξίωμα του βοεβόδα (πολιτικού καθοδηγητή και οπλαρχηγού) της περιοχής Γιαννιτσών. Ήταν υπεύθυνος για τον προσηλυτισμό στην Εξαρχία και την ένταξη στην ΕΜΕΟ όλων των χωριών του καζά των Γιαννιτσών.³ Σύμφωνα με τον κανονισμό της ΕΜΕΟ ο ίδιος και οι δυνάμεις του υπάγονταν μαζί με τους βοεβόδες των περιοχών Έδεσσας, Γεβγελής, και Τίκφες στον βοεβόδα Μιχαήλ Αποστόλωφ Πόπετο, που ήταν υπεύθυνος για τη δράση της Οργάνωσης σε όλη την περιοχή ανατολικά και δυτικά του Αξιού. Όμως η μεγάλη έκταση της περιοχής, σε συνδυασμό με το πεδινό του εδάφους και τις ισχυρές τουρκικές δυνάμεις που έδρευαν στη Θεσσαλονίκη, δυσκόλευαν τη δράση του αρχιβοεβόδα της Θεσσαλονίκης. Έτσι στις αρχές του 1903 η περιοχή διαιρέθηκε στα δύο. Η περιοχή δυτικά του Αξιού ονομάστηκε Κόζουχ (δερμάτινο παλτό) και αποτέλεσε μια αυτόνομη επαναστατική περιφέρεια με επικεφαλής τον Πετκόφ.⁴

Ο Πετκόφ κατέλαβε τις ψαράδικες καλύβες στη λίμνη, και, αφού τελειοποίησε την κατασκευή τους και τις οχύρωσε, μετέφερε εκεί το στρατηγείο του και τους κομιτατζήδες του. Οι καλύβες, σε σχετικά μικρή απόσταση η μια από

1922/1930. *Sud-Osteuropapolitik des fasistichen Italien* (Κολωνία, 1987), Elisabeth Barker, *Macedonia. Its Place in Balkan Power Politics* (Λονδίνο, 1950), Evangelos Kofos, *Nationalism and Communism in Macedonia* (Θεσσαλονίκη, 1964), Βλάσης Βλασίδης, Βασίλης Γούναρης, Άννα Παναγιωτοπούλου, «Η ΕΜΕΟ 1893 - 1940. Η άλλη όψη του βουλγαρικού εθνικισμού», Η διεθνής πλεκτάνη κατά της Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη, 1993), Βλάσης Βλασίδης, Η Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση και η δράση στην ελληνική Μακεδονία κατά τον Μεσοπόλεμο (1918 - 1929), (Θεσσαλονίκη, 1997, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή).

2 Христо Силянов, *Освободителните борби на Македония* [Απελευθερωτικοί αγώνες της Μακεδονίας], (Σόφια, 1983 φωτ. ανατύπωση), том. 1, σσ. 98-99.

3 Силянов, *Освободителните*, том. 2, σ. 160.

4 Светозар Елџров, Тодор Петров, *Териториална структура на ВМОРО в Илинденското Преображенското въстание 1903г.* [Εδαφική διαίρεση της ΕΜΕΟ κατά την εξέγερση του Ίλιντεν του 1903], *Веневе* 6 (1986), 16-17.

την άλλη, ήταν κτισμένες με καλάμια πάνω σε πατώματα που στηρίζονταν με πασσάλους, στο βυθό της λίμνης. Κάθε καλύβα περιβάλλονταν με πρόχωμα.⁵ Έτσι ο Πετκόφ με ορμητήριο τη λίμνη άπλωσε την κυριαρχία του στα γύρω χωριά. Στα όρια της δικαιοδοσίας του εφάρμοσε το σύστημα οργάνωσης και διοίκησης της ΕΜΕΟ.⁶ Σε κάθε χωριό που τελούσε υπό την επιρροή της ΕΜΕΟ, δημιουργήθηκε μια τοπική επιτροπή με τρία μέλη. Όλες οι τοπικές επιτροπές υπάγονταν στην επιτροπή που ήταν υπεύθυνη για όλη την επαρχία Γιαννιτσών. Επίσης σε κάθε χωριό όσοι μπορούσαν να φέρουν όπλο χωρίζονταν σε δεκάδες. Αυτές οι δεκάδες, που διοικούνταν από δέκαρχο, αποτελούσαν την πολιτοφυλακή των χωριών, με καθήκον να προσφέρουν κάθε βοήθεια στο έργο των σωμάτων και του βοεβόδα.⁷ Οι άνδρες αυτοί ήταν ανά πάσα στιγμή έτοιμοι να στελεχώσουν το σώμα του Πετκόφ. Συνήθως χρησιμοποιούσε άνδρες από τα χωριά Μικρό Μοναστήρι, Πέλλα, Γυμνά, Κρούα Βρύση και Καρυώτισσα.⁸ Αυτό συνέβαινε όταν ο Πετκόφ επέδραμε σε χωριά μακριά από τη λίμνη ή επρόκειτο να συγκρουστεί με τις τουρκικές δυνάμεις.

Οι δέκαρχοι συνήθως κατοικούσαν στα χωριά γύρω από το Βάλτο. Δεν ήταν απαραίτητα οι πιο ικανοί στην τέχνη του ανταρτοπολέμου. Έπρεπε όμως να είναι οι πιο αφοσιωμένοι στον τοπικό βοεβόδα και στην ΕΜΕΟ, διότι από τις δικές τους ενέργειες εξαρτώνταν η ανταπόκριση των χωρικών στα κελύσματα της Οργάνωσης για δράση εναντίον των Ελλήνων και των Τούρκων. Ως δέκαρχοι του Αποστόλ Πετκόφ αναφέρονται ο Ντιμίτρι Μπαμπιάνσκι, ο Χρήστο Κάρλεφ, ο Πάβελ Γραματίκωφ Κονίκοφσκι από το Δυτικό, ο Βασίλ Στογιάνωφ, ο Γκότσε Σαμαρτζιάτα κ.α.⁹

5 Силянов, *Освободителните*, том. 2, σ. 161. Γενικό Επιτελείο Στρατού / Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, *Ο Μακεδονικός αγών και εις Θράκη γεγονότα* (Αθήνα, 1979), σ. 182.

6 Για την οργάνωση της ΕΜΕΟ σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο βλ. Централен Държавен Исторически Архив [Κεντρικό Κρατικό Ιστορικό Αρχείο της Βουλγαρίας] WLBF, Φ. 396, ВМОРО, оп. 2, а.е. 4, Правилник на Вътрешната Македонска Революционна Организация [Κανονισμός της ΕΜΕΟ], Уставъ на Вътрешната Македонска Революционна Организация [Καταστατικό της ΕΜΕΟ].

7 Тодор Петров, Ёрди Николов, «Новооткрити правилници за четите на ИЪЗЦ, изработени преди 1901г.» [Πρόσφατα ανακαλυμμένοι κανονισμοί της ΕΜΕΟ του 1901] *Всплѣхотсrb Ghtukil*, 3(1988), 74-75.

8 Силянов, *Освободителните*, том. 2, σ. 162.

9 Πληροφορίες για τα δεκάρχους και κάποιους κομιτατζήδες που βρέθηκαν υπο τις διαταγές του Αποστόλ Πετκόφ υπάρχουν στο Κεντρικό Κρατικό Ιστορικό Αρχείο της Βουλγαρίας, WLBF, φ.1, Съюз на

Στη λίμνη παρέμεναν μόνον οι καθαυτό κομιτατζήδες, όσοι ασχολούνταν αποκλειστικά με τον ανταρτοπόλεμο. Συνήθως ήταν άτομα που κατάγονταν από άλλες περιοχές και δεν είχαν οικογενειακές υποχρεώσεις, οι πιο αξιόμαχοι, οι καλύτερα γυμνασμένοι και οπλισμένοι. Ήταν οπλισμένοι με τυφέκια Μάνλιχερ, παρόμοια με αυτά του βουλγαρικού στρατού, συνήθως αραβίδες πυροβολικού. Όταν πρωτοήρθε ο Πετκόφ στη λίμνη, οι άνδρες του χρησιμοποιούσαν όπλα Γκρα, αλλά σταδιακά τα αντικατέστησε με Μάνλιχερ και τα Γκρα δόθηκαν στους βοηθητικούς.¹⁰ Οι υπόλοιποι, κατά τη διάρκεια της ημέρας ασχολούνταν με τις γεωργικές εργασίες και τη νύχτα εργάζονταν για την οργάνωση χωρισμένοι στις δεκάδες, εκτελώντας τις αποστολές που τους ανέθετε ο Πετκόφ.¹¹ Έτσι ο Πετκόφ κατόρθωσε στο διάστημα πριν την εξέγερση του Ίλιντεν το 1903, να δημιουργήσει μια ισχυρή οργάνωση που εξουσίαζε τον πληθυσμό των παραλίμνιων χωριών.

Η αποτυχία της εξέγερσης του Ίλιντεν είχε σοβαρές επιπτώσεις στην ΕΜΕΟ. Πολλά από τα ηγετικά στελέχη της Οργάνωσης σκοτώθηκαν, άλλα είδαν την επιρροή τους να μειώνεται, ενώ εμφανίστηκαν φυγόκεντρες τάσεις. Ο Αποστόλ Πετκόφ μετά το 1903, αντί να γυρίσει στη Βουλγαρία, όπως οι περισσότεροι βοεβόδες και να αναλώσει τη δύναμη και το κύρος του λαμβάνοντας μέρος στις εσωτερικές διαμάχες της ΕΜΕΟ, παρέμεινε στο Βάλτο, όπου ήταν ο αδιαφιλονίκητος κυρίαρχος μέχρι τις αρχές του 1905. Ασχολήθηκε κυρίως με την περαιτέρω ενίσχυση της επιρροής του στα όρια της δικαιοδοσίας του. Διόρισε καινούριους δεκάρχους, ανασύνταξε τις δυνάμεις του με κομιτατζήδες από βουλγαρικά σώματα που διαλύθηκαν μετά τον Αύγουστο του 1903 και πύκνωσε ακόμη περισσότερο τις τάξεις των βοηθητικών με τη συμμετοχή περισσότερων ανδρών από τα χωριά του Βάλτου.

Επίσης από τους φθινοπωρινούς μήνες του 1903 άρχισε μια εκστρατεία εκ-

манедоноодринските опълченски дружества [Ένωση των μακεδονοαδριανουπολιτών ενώσεων εθνοφρουρών], όπου βρίσκεται και μεγάλο μέρος των στοιχείων των μελών της ΕΜΕΟ.

¹⁰ Ђорѓице В Македонија и Одринско [Αγώνες στη Μακεδονία και τη Θράκη 1878 - 1912] (Σόφια, 1981), σ. 197. Πρόχειρες πληροφορίες για τα Γκρα και τα Μάνλιχερ, Βλάσης Βλασιδής, «Οπλισμός των Ελλήνων κατά τον Μακεδονικό Αγώνα», Στρατιωτική Επιθεώρηση 6/95, 91-101.

¹¹ Βλ. επίσης τις οδηγίες της ΕΜΕΟ προς τα τοπικά σώματα για την οργάνωση και τη δράση τους στα χωριά, Archives Ministère des Affaires Etrangères (AMAE), Nouvelle Serie (NS), Turquie, Macedoine, v. 47, Οδηγίες των αρχηγών των βουλγαρικών κομιτάτων προς τα κατά τόπους σώματα συνημμένο σε αναφορά της Οθωμανικής Πύλης στους δραγουμάνους των πρεσβειών, Δεκ. 1905, ff. 294-295.

φοβισμού των πατριαρχικών πληθυσμών και των Τούρκων με σκοπό από τη μια να τονώσει το ηθικό των εξαρχικών πληθυσμών και από την άλλη να αναγκάσει τα πατριαρχικά χωριά να τεθούν υπό τη σκέπη της Εξαρχίας. Έτσι τιμωρούσε με παραδειγματικό τρόπο όσους είχαν προδώσει την Οργάνωση στους Τούρκους, ή είχαν ανανήψει προσχωρώντας εκ νέου στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Με επιστολές του προς τους προκρίτους των χωριών, τους πίεζε να υποβάλλουν αναφορές στις οθωμανικές αρχές των Γιαννιτσών ότι είναι Βούλγαροι, αλλιώς θα τους εκδικούνταν.¹² Τα μέτρα που χρησιμοποιούσε για να τους πείσει ήταν τρία: α) τρομοκρατία των πληθυσμών με φόνους για παραδειγματισμό, β) κήρυξη οικονομικού πολέμου στους Πατριαρχικούς εμπόρους και γ) διακοπή λειτουργίας των ελληνικών σχολείων.

Η δραστηριότητά του ήταν μεγάλη. Σχεδόν κάθε βράδυ βρισκόταν σε κάποιο μέρος για να «νουθετεί», να απειλεί και φυσικά να δολοφονεί χωρίς έλεος, είτε προκρίτους, είτε δασκάλους, είτε απλούς χωρικούς για τιμωρία και για παραδειγματισμό των υπολοίπων. Όλα τα χωριά της περιοχής του ζούσαν κάθε βράδυ με το φόβο της έλευσης του Πετκόφ. Απέκτησε τη φήμη του πανταχού παρόντα, αφού το ίδιο βράδυ επιδίδονταν επιστολές με τη σφραγίδα του και την υπογραφή του σε διαφορετικά σημεία. Όμως το πράγμα αυτό έχει την εξήγησή του: Κάθε φορά που αποφάσιζε την εκτέλεση κάποιου, ανέθετε την αποστολή σε κάποιο δέκαρχο. Εκείνος πάνω στο πτώμα έβαζε και το σημείωμα με την υπογραφή του, ενώ ο Πετκόφ βρισκόταν αλλού.¹³

Ο οικονομικός πόλεμος είχε ως στόχο του κυρίως τα ελληνικά καταστήματα και τους Έλληνες μικροεμπόρους που πουλούσαν την πραμάτεια τους στα εβδομαδιαία παζάρια στα Γιαννιτσά, στη Γουμένισσα, στη Σκύδρα και στην Αξιούπολη. Με επιστολές προς τους κατοίκους των χωριών της δικαιοδοσίας του ή ακόμη και με εμφάνιση ενός μικρού σώματος κομιτατζήδων, απαγόρευε στους χωρικούς να έχουν εμπορικές συναλλαγές με Έλληνες, επί ποινή θανάτου. Το αποτέλεσμα ήταν να σημειωθεί μεγάλη πτώση στις εμπορικές δραστηριότητες των Ελλήνων του κάμπου κατά το 1904.¹⁴

Στόχο των κομιτατζήδων αποτελούσαν και τα ελληνικά σχολεία. Οι κομι-

¹² Δημήτρης Κάκκαβος, Απομνημονεύματα (Μακεδονικός Αγών), (Θεσσαλονίκη, 1972), σ. 71.

¹³ Силянoв, Освoбoлитeлнитe, τόμ. 2, σ. 161.

¹⁴ Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών / Κεντρική Υπηρεσία (ΑΥΕ/ΚΥ), Άνευ Αριθμού Κατατάξεως (ΑΑΚ)/ΣΤ', Κορομηλάς προς Υπ. Εξ., Θεσ/νίκη - Σεπτ. 1904, αρ. 527 εμπ. Βλ. επίσης Κάκκαβος, όπ.π., σ. 71.

τατζήδες με απειλές και φοβέρες, ή ακόμη και με επιστολές που έφεραν την υπογραφή του Πετκόφ προσπαθούσαν να αναγκάσουν τους Έλληνες δασκάλους να εγκαταλείψουν τα σχολεία τους. Άλλες φορές εξανάγκαζαν τους χωρικούς να μη δέχονται για δασκάλους τους επίσημα διορισμένους, αλλά αυτούς που πρότεινε η ΕΜΕΟ. Το αποτέλεσμα ήταν να εκδιωχθούν οι δάσκαλοι από τα σχολεία του Αγίου Πέτρου και των Ευζώνων, να μη δεχθούν οι πρόκριτοι στο Πολύπετρο, στο Ασβεσταριό και στη Γοργόπη τους διορισμένους δασκάλους, και στο Παρθένιο και στο Μικρό Μοναστήρι να προσλάβουν ανθρώπους που πρότεινε η ΕΜΕΟ.¹⁵

Ταυτόχρονα ξεκίνησε μια εκστρατεία εκφοβισμού των Τούρκων μπεήδων της περιοχής και των Αλβανών βοσκών. Το αποτέλεσμα ήταν να τρομοκρατηθούν οι τουρκοί και οι πατριαρχικοί πληθυσμοί. Το άστρο του Πετκόφ μεσουρανούσε στον κάμπο της Θεσσαλονίκης. Από πολλούς αποκαλούνταν 'Ηλιος του Γενιτζέ Βαρντάρ [Ήλιος του Βαρδάρη]. Οι εξαρχηκοί πληθυσμοί αναθάρρησαν και αρκετές πατριαρχικές οικογένειες προσχώρησαν στην Εξαρχία.¹⁶ Με κάποια δόση υπερβολής θα μπορούσε να πει κανείς ότι στα τέλη του 1904 η περιοχή γύρω από το Βάλτο είχε μεταβληθεί σε φέουδο του Πετκόφ. Άλλωστε ο Πετκόφ συγκαταλέγεται στους λίγους βοεβόδες της Οργάνωσης, που αντί να μεταβαίνουν στη Σόφια για να πραγματοποιήσουν τις απαραίτητες επαφές με την ηγεσία της Οργάνωσης, δέχονταν στο χώρο ευθύνης τους, τους ηγέτες της ΕΜΕΟ. Πράγματι την άνοιξη του 1904 επισκέφθηκαν τον Πετκόφ στο Βάλτο οι ηγέτες της ΕΜΕΟ Ντάμε Γκρούεφ, Χρήστο Τσερνοπέεφ και Γκόρτσε Πετρώφ και το 1906 ο Μπόρις Σαράφωφ.¹⁷ Την κατάσταση περιέγραφαν με μελανά χρώματα οι κάτοικοι των περιοχών προς το Ελληνικό Προξενείο Θεσσαλονίκης και οι προξενικοί υπάλληλοι τη μετέφεραν με τις εκθέσεις τους στην Αθήνα.

Όμως το επόμενο έτος η κατάσταση μεταβλήθηκε σταδιακά. Αφού ανέλαβε τη διοίκηση του Προξενείου Θεσσαλονίκης ο Λάμπρος Κορομηλάς και το στέλεχος με άξιους και εργατικούς αξιωματικούς, άρχισαν να φθάνουν από την Ελλάδα τα πρώτα σώματα που επρόκειτο να δράσουν στην περιοχή του Βάλτου, ενώ την ίδια εποχή εμφανίστηκαν και σώματα από ντόπιους σλαβόφω-

¹⁵ ΑΥΕ/ΚΥ, ΑΑΚ/ΣΤ', Κορομηλάς προς Υπ. Εξ., Θεσ/νίκη - Σεπτ. 1904, αρ. 527 εμπλ. Βλ. επίσης Κάκκαβος, όπ. π., σ. 71

¹⁶ Силянoв, Освoбoлитeлнитe, тoм. 2, σ.22.

¹⁷ Силянoв, Освoбoлитeлнитe, тoм. 1, σσ. 166-167.

νους. Οι Έλληνες στηρίχθηκαν για την είσοδό τους στην περιοχή του Βάλτου στους ελληνόφωνους και στους σλαβόφωνους κατοίκους του Ρουμλουκιού, της περιοχής νοτίως του Βάλτου. Εγκαταστάθηκαν με τη σειρά τους στο Βάλτο και προσπάθησαν να αποκτήσουν ερείσματα στα παραλίμνια χωριά. Στην αρχή χρησιμοποίησαν τους χωρικούς για να ανοίγουν μονοπάτια στο Βάλτο, ύστερα προχώρησαν στην εκγύμναση των χωρικών και αργότερα ενέταξαν κάποιους από αυτούς στα σώματά τους.¹⁸

Με δεδομένη την απόλυτη κυριαρχία του Πετκόφ στο Βάλτο και στα παραλίμνια χωριά, η εύκολη είσοδος των ελληνικών σωμάτων στην περιοχή σίγουρα προκαλεί την έκπληξη του αναγνώστη. Η επιτυχία οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ικανότητα των Ελλήνων ανταρτών, αλλά και σε δυο ακόμη λόγους: στην επίθεση τουρκοικού στρατού εναντίον βουλγαρικών καλυβιών στη λίμνη, αλλά και στην απουσία του βοεβόδα Πετκόφ εκείνον τον καιρό στη Βουλγαρία. Συγκεκριμένα τους πρώτους μήνες του 1905 ο Πετκόφ βρισκόταν στη Βουλγαρία μαζί με τον βοεβόδα της Έδεσσας Σάβα Μιχαήλωφ, για να φέρουν πολεμοφόδια και για επαφές με την ηγεσία της ΕΜΕΟ. Το γεγονός αυτό είχε αποτέλεσμα να μην αντιδράσει αποτελεσματικά η ΕΜΕΟ στην ελληνική απειλή. Κατά την επιστροφή τους οι δυο βοεβόδες επιτέθηκαν στο χωριό Μικρό Δάσος, αλλά βρήκαν σθεναρή αντίσταση από τους Τούρκους. Ο Μιχαήλωφ σκοτώθηκε και ο Πετκόφ, τραυματισμένος, μπήκε στο Βάλτο και προσπάθησε να ενισχύσει τη θέση του.¹⁹ Έχτισε νέες καλύβες και προσπάθησε να στρατολογήσει και νέους άνδρες.²⁰ Το επόμενο έτος, το 1906, ήταν το πιο κρίσιμο, καθώς Έλληνες και Βούλγαροι αγωνίζονταν λυσσαλέα για επικράτηση μέσα στο Βάλτο και στα παραλίμνια χωριά. Με τη λήξη του έτους φαινόταν ότι η πρωτοβουλία των επιχειρήσεων είχε περιέλθει στους Έλληνες και ότι ο Πετκόφ δεν μπορούσε να κινείται με την προηγούμενη ευκολία στον κάμπο, ενώ και οι τοπικοί πληθυσμοί διέρρεαν από την οργάνωσή του.

Η κατάσταση γινόταν ολοένα και πιο δύσκολη. Όταν οι Τούρκοι επιτέθη-

¹⁸ Γενικό Επιτελείο Στρατού / Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού (ΓΕΣ/ΔΙΣ) ΑΜΑ, αρχ. 92/Α', φακ. 1/3, Εκθ. Ι. Δεμέστιχα, φφ.12, 26, 91. Ιστορικό Αρχείο ΙΜΧΑ/ΑΕΑ/Αντίγραφα Υπ. Εξ./φακ.32, φακ. Αλ. Μαζαράκη, (1908), Έκθεσις συμβάντων εν τω διαμερίσματι Θεσ/νίκης, Απρ. 1908, φ.16.

¹⁹ ΑΥΕ/ΚΥ, 1905, ΑΑΚ/Β', Προξενείο Θεσ/νίκης, Κορομηλάς προς Υπ. Εξ., Θεσ/νίκη 3 Μαρτίου 1905, αρ. ΑΑΠ.

²⁰ Силянoв, Освoбoлитeлнитe, тoм. 2, σσ.164-165.

²¹ Силянoв, Освoбoлитeлнитe, тoм. 2, σσ. 184-185.

καν με πυροβολικό την άνοιξη του 1907 στο Βάλτο ο Πετκώφ κάλεσε σε σύσκεψη τους δεκάρχους. Αποφασίστηκε να φύγει αμέσως από τον Βάλτο, διότι αν σκοτώνονταν, το ηθικό των Εξαρχικών θα δεχόταν ισχυρότατο πλήγμα. Οι δεκάρχοι με 60 κομιτατζήδες ανέλαβαν την άμυνα των βουλγαρικών καλυβιών στη λίμνη.²¹ Όμως ο αγώνας ήταν μάταιος. Οι Τούρκοι ξεκαθάρισαν το Βάλτο και κατέστρεψαν τα πατώματα. Μετά το ξεκαθάρισμα της λίμνης, πολύ λίγες φορές μπήκαν στο Βάλτο ένοπλοι Βούλγαροι, μάλλον τοπικές πολιτοφυλακές για ξεκούραση και απόκρυψη. Η μάχη μεταφέρθηκε στα γύρω χωριά. Η επανάσταση των Νεότουρκων έδωσε ένα πρόσκαιρο τέλος στον ένοπλο ελληνοβουλγαρικό ανταγωνισμό. Η παντοκρατορία του Πετκώφ είχε τρωθεί ανεπανόρθωτα.

Το αίτιο για την πτώση του Πετκώφ δεν είναι ένα και μοναδικό. Αντίθετα οφείλεται σε ένα συνδυασμό παραγόντων, σε στενή συνάρτηση με την εποχή και τα πρόσωπα. Ασφαλώς και ήταν ευτυχείς συγκυρίες η απουσία του Πετκώφ στη Βουλγαρία και ο μεταγενέστερος τραυματισμός του στο Μικρό Δάσος, όταν οι Έλληνες οπλαρχηγοί προσπαθούσαν να αποκτήσουν ερείσματα στο Βάλτο. Ασφαλώς και βοήθησε η μεγαλύτερη ζέση με την οποία οι Τούρκοι κυνηγούσαν τα βουλγαρικά σώματα σε σχέση με τα ελληνικά. Όμως αυτά δεν αρκούν για να εξηγήσουμε πειστικά την αποτυχία των Βουλγάρων στο Βάλτο.

Μια άποψη που δέχονται κάποιοι Βούλγαροι στα απομνημονεύματά τους, είναι ότι οι Έλληνες υπερίσχυαν σε επίπεδο στρατηγικής. Ο Αποστόλ Πετκώφ εγκαθιδρύοντας την παντοκρατορία του το 1903 - 1904 ουσιαστικά εξαφάνισε τα άλλα ανεξάρτητα βουλγαρικά σώματα. Έτσι όταν άρχισε η ελληνική αντεπίθεση από τους καπετάνιους Άγρα, Νικηφόρο, Γκόνο, Κάλα, Παναγιώτη κ.α. δεν υπήρχαν άλλοι ισχυροί βοεβόδες να σπεύσουν σε βοήθεια του Πετκώφ ή να δημιουργήσουν αντιπερισπασμούς στους Έλληνες. Αλλά και οι ίδιοι οι Έλληνες οπλαρχηγοί, απόφοιτοι της ελληνικής Σχολής Ευελπίδων αποδείχθηκαν καλύτεροι του, σε θέματα τακτικής. Όπως τονίζει ο Σιλιάνωφ, πώς ήταν δυνατόν ένας απλός αντάρτης, χωρίς γνώσεις τακτικής πολέμου να υπερισχύσει απέναντι σε τόσους Έλληνες που έφθασαν αργότερα στο βαθμό του στρατηγού και του ναυάρχου;

Μερίδιο όμως στην παρακμή της βουλγαρικής επιρροής θα πρέπει να αποδοθεί και στον σλαβόφωνο, στην πλειοψηφία του, πληθυσμό των παραλίμνιων χωριών. Οι χωρικοί που στελέχωναν μέχρι το 1905 τη βουλγαρική οργάνωση και οι πρόκριτοι των χωριών που δήλωναν τα χωριά τους ως εξαρχι-

κά, όταν είδαν την εμφάνιση μιας αντίπαλης δύναμης στο Βάλτο, άρχισαν να εγκαταλείπουν τον Πετκώφ, και άλλοι να παραμένουν ουδέτεροι, άλλοι να βοηθούν τους Έλληνες και κάποιοι να στελεχώνουν τα ελληνικά σώματα. Το γεγονός αυτό στέρησε το κρίσιμο έτος 1906 τον Πετκώφ από τις πολύτιμες εφεδρείες του. Ο μύθος του πανταχού παρόντα δεν ίσχυε πλέον, αφού οι ελληνικές επιθέσεις ήταν πλέον ανάλογες με εκείνες των Βουλγάρων. Ο Ήλιος του Βαρδάρη δεν έλαμπε πλέον. Ανέτειλε πλέον ένας νέος ήλιος, ένας ήλιος που ερχόταν από τα νότια και που επρόκειτο να ζεστάνει το μακεδονικό κάμπο λίγα χρόνια αργότερα, το 1912 - 1913.